

TRAIAN BRĂILEANU IN DOCUMENTS (II)

Radu Florian Bruja

***Rezumat:** Reconstituirea vieții unui om necesită o documentație variată, de la documente personale la memorii, de la corespondența privată la mărturiile celor care l-au cunoscut, de la opera sa la criticii săi, toate menite să refacă tabloul existenței sale. Dar când memoriile profesorului universitar dr. Traian Brăileanu (1882-1947) nu se întind decât pe puțin mai mult de un deceniu și acela rememorând copilăria și adolescența, când corespondența și documentele personale nu s-au păstrat unitar și când opera i-a fost interzisă vreme de o jumătate de secol, demersul nostru ni se pare mai mult decât necesar. Documentele prezentată în acest volum se găsesc în Arhivele Statului de la Cernăuți (Ucraina) și aduc la lumină câteva inițiative din primii ani ai activității sale în capitala Bucovinei: trei documente, de la 1919, privesc primele încercări ale lui Brăileanu de a fonda un ziar cu tematică politică și culturală și un raport asupra organizării bibliotecilor universitare din România, datat în 1923, care aduce la cunoștință situația precară a Bibliotecii Universitare din Cernăuți.*

The process of writing about a person's life needs a vast documentation, from personal documents to diaries, from his private correspondence to the testimonies of the people that knew him, from his work to critics, all meant to compose the frescos of his existence. But, in the case of professor Traian Brăileanu (1882-1947) is a special case: his confessions length a bit more than a decade, from childhood to youth¹, his correspondence and personal papers have partly reached to us, and his writings haven't been published because of censorship for half a century. Our action seems most useful.

Even if we don't intend to reopen the subject of Traian Braileanu's biography and his coming of age, we will mention only the main hints of his educational age, adding few details that are missing from our first part of this text, since he edited the documents mentioned below. His birthplace was Bilca village (the Rădăuți county at that time, nowadays Suceava county) in 1882, graduated his secondary studies in Rădăuți then the university ones in Cernăuți that have been finished in 1905. He teaches between 1906 to 1908 at the State Secondary School no.1, where the courses were hold in German, school later named Aron Pumnul². In 1909 he obtained the degree of doctor in philosophy of Cernăuți University, his professor, Richard Wahle describing him as "the most talented student from his

whole career”³. After his call of duty in the Austrian-Hungarian army, in *Lanwehr* regiment, he attended the School for officers from Lemberg (Lvov).

Then, helped by a brother, he got a job as interpreter (translator) at Romanian Consulate from Vienna. During the First World War he is wounded while fighting on Austrian-Hungarian army⁴. He returns to Cernăuți⁵ in 1919 and works as librarian at the university till 1921 when he start teaching as *locum tenens* professor, in 1924 becoming titular at the Chair of Ethics, Sociology and Politics⁶.

The documents published in this book are found at the Cernăuți State Archives (Ukraine) and reveal some of his initiatives of his first years of activity in the capital of Bucovina province. The first document is a report on the universities libraries system all over Romania, dated from 1923 points the precarious situation of Cernăuți university library. The report suggests that while Cluj university library is improved after 1918 the Cernăuți library personnel is bad paid and the number of bought new books is low.

The last three documents shows the first attempts of Brăileanu to edit a newspaper on politics and culture – the two main themes of his existence – that was named, after few hesitations, *Cugetări*⁷, name that was approved according to press law from 1919.

DOCUMENTE:

1.

Biblioteca Universității
Cernăuți

Copie

din „Memoriul” în chestiunea bibliotecii Universității din Cernăuți, prezentată la Adunarea Generală a Asociației Profesorilor universitari din România, în 1923, de Traian Brăileanu

La Adunarea Generală a Asociației din anul trecut de prof. N. Cotlarciuc, de la Universitatea din Cernăuți, a făcut propuneri cu privire la Bibliotecile, și în special cele universitare din țară, propuneri care au fost votate de Adunare.

Textul acestor propuneri se poate vedea din Darea de seamă asupra acelei Adunări generale pg. 19-31.

Din cele propuse de dl. Cotlarciuc nu s-a înfăptuit decât întinderea legii cu privire la obligațiunile atelierelor de arte grafice de a trimite exemplare legale

asupra tuturor patru Universitățile din țară, deci numai ceea ce nu a cerut cheltuială din partea Statului.

O lege generală de organizare a bibliotecilor universitare nu s-a votat. În schimb s-a făcut o îmbunătățire cu privire la Biblioteca din Cluj, fără a se considera postulatele generale ale Asociației. Prin Decretul Regal nr. 829 din 5 martie 1923, Monitorul Oficial nr. 35 din 17 martie 1923, s-a aprobat Regulamentul Bibliotecii Universitare din Cluj, care a devenit în acest fel singura bibliotecă bine organizată din țară. Nu putem înțelege care au fost motivele că Ministerul Instrucțiunii a crezut că pentru întreaga țară ajunge să existe o singură Bibliotecă universitară și că celelalte biblioteci, și mai ales cele de la Iași și Cernăuți pot fi neglijate cu desăvârșire.

Deosebirea de tratament care le-a fost aplicat acestor instituții e atât de izbitoare, încât suntem nevoiți a crede că aici e vorba de o dezorganizare intenționată și sistematică a celor două instituții din Iași și Cernăuți sau, mai bine zis, de aduce Biblioteca din Cernăuți la nivelul celei din Iași.

Pentru a dovedi acest lucru, vom pleca de la analiza faptelor reale.

Bibliotecile din Cluj și Cernăuți erau, înainte de război, organizate le fel.

În 1913/14 ele aveau același personal și aproape aceeași dotare. Ele erau pe deplin asimilate, dat fiind că organizația bibliotecilor universitare era în fosta monarhie austro-ungară, unitară.

Din punctul de vedere real nu a fost nici un motiv de a schimba această situație după Unire, ci, împotriva, ar fi fost dat cel mai bun prilej de a ridica și Biblioteca din Iași la același nivel, printr-o reorganizare completă a acestei instituții.

Dar s-a întâmplat că Universitatea din Iași, din cauze care nu pot fi expuse aici, a pornit o luptă împotriva celei din Cernăuți, ceea ce s-a văzut din faimosul memoriu adresat Ministerului Instrucțiunii publice.

Situația financiară a statului fiind și rămânând dificilă, Ministerul a profitat de această rivalitate pentru a face economii reducând cheltuielile pentru Universitatea din Cernăuți. Nu știu dacă această soluție a fost și este pe placul domnilor colegi de la Iași, care vrând să dobândească îmbunătățire de la Minister au lovit în acest scop în Universitatea din Cernăuți, arătând că cea din Iași, deși are o importanță, mai mare (!), e mai rău tratată decât cea din Cernăuți. Ministerul a căutat mai întâi să doboare argumentul cel mai puternic al ieșenilor: pretinsa superioritate a Universității din Cernăuți, mergând pe această cale până a dovedi prin fapte că cea din Cernăuți e – fără nici o importanță. În acest fel se explică

reducerea tuturor cheltuielilor pentru Universitatea din Cernăuți, pentru a înlătura invidia din Iași și pentru a-i da acesteia iluzia unei superiorități. Într-adevăr, o politică școlară cât se poate de inteligentă.

Cea mai grea lovitură a căzut asupra Bibliotecii universitare din Cernăuți.

Ea a fost asimilată pur și simplu celei din Iași, și dacă au mai rămas urme din trecut, ele vor dispărea în curând, astfel că haosul va trebui să vină în mod inevitabil.

În schimb Biblioteca Universității din Cluj și-a câștigat o situație deosebită. Dezinteresându-se de soarta instituțiilor similare de la Iași și Cernăuți, Universitatea din Cluj a știut să-și impună voința de a ridica Biblioteca la un nivel superior celei de înainte de război.

Regulamentul aprobat care cuprinde și fixarea situației personalului, precum și bugetul pe 1923 ne arată că aici s-a lucrat în mod sistematic și bine chibzuit la organizarea perfectă a unei biblioteci moderne.

Personalul bibliotecii din Cluj e, după buget, de 44 persoane pentru care e înscrisă în buget suma de 445. 900 lei, pe când la Cernăuți avem 16 persoane cu suma de 159. 300 lei.

Înainte de război, la Cernăuți erau 15 persoane, iar la Cluj 12, cu situația identică, personalul fiind asimilat celui din învățământul superior și secundar. Astăzi, la Cluj situația personalului s-a restabilit după normele din trecut, pe când la Cernăuți personalul a fost degradat, tăindu-se gradațiile pentru director și personalul științific și creîndu-li-se acestor oameni o situație deplorabilă și umilitoare.

Adevărat este că Biblioteca din Cluj are material mai mult, dat fiind că Biblioteca Muzeului a fost încorporată celei Universitare (precum era și înainte de război) – dar numărul volumelor nu e hotărâtor pentru numărul și situația personalului bibliotecar. Numărul mai mare de volume reclamă numai încăperi mai multe pentru păstrarea cărților și o sporire minimală a personalului.

Nici chiar numărul de volume citite și împrumutate nu hotărăște – deoarece și aici ajunge să sporim în mod minimal numărul servitorilor și al funcționarilor după sălile de citire. Astfel vedem înainte de război 1913/14 la Cluj, 50.152 volume citite și împrumutate, iar la Cernăuți 52. 968, iar în 1923, la Cluj 41.475, la Cernăuți, 33.642. Dar această oscilație nu dovedește nimic pentru serviciul bibliotecar, întrucât ea nu justifică nici sporul personalului la Cluj, nici reducerea celui de la Cernăuți.

Și nici aici nu a intervenit nici o schimbare care să justifice această imensă deosebire între Cluj și Cernăuți. Exemplarele legate sosesc și la Cluj și la Cernăuți

în aceeași cantitate, iar achizițiile noi depind de dotarea ce o primește biblioteca. Și chiar dacă în ceea ce privește dotarea Biblioteca din Cluj ar fi mai favorabilă (ceea ce nu reiese din bugetul pe 1923, care arată aceeași sumă pentru ambele biblioteci), diferența nu poate fi atât de mare ca să reclame o situație diferită a personalului. Constatăm că personalul științific al bibliotecii din Cernăuți e recrutat după aceleași norme ca și cel din Cluj, prestează aceeași muncă și prin urmare are dreptul netăgăduit la aceeași situație materială și morală.

Profesorii universitari de la Cernăuți roagă Asociația să intervină cu toată energia pentru organizarea unitară a bibliotecilor universitare din țară și să ceară imediata întindere a regulamentului din Cluj și asupra Bibliotecilor universitare din Iași și Cernăuți, situația actuală fiind cu desăvârșire imposibilă și nedemnă.

Procedarea Ministerului Instrucțiunii nu poate găsi altă explicație decât nepricepere sau rea voință.

Dar nu putem găsi nici o explicație pentru domnul ministrul Bucovinei, a senatului ales a Universității și a deputaților profesori universitari, care nu au protestat în modul cel mai energic împotriva măsurilor atât de păgubitoare ale Ministrului Instrucțiunii cu privire la Biblioteca Universității din Cernăuți.

Arhiva de Stat a Regiunii Cernăuți, Fond 216, Universitatea Cernăuți, d. 235, f.1-3;

2.

Către

Direcția Poliției din Cernăuți

În conformitate cu dispozițiunile legii presei, am onoarea a vă înștiința că începând cu 18 noiembrie 1919, va apare revista „Scânteia”, și anume cel puțin de două ori pe lună. Ea va trata politică și știință. Editor și redactor responsabil Traian Brăileanu, bibliotecar la biblioteca universității din Cernăuți, domiciliat la Cernăuți, str. Ștefan cel Mare, nr. 48 (în curte).

Redacția și administrația: Cernăuți, str. Ștefan cel Mare, nr. 48.

Tipografia universității, R. Eckhart (R. Brull), Cernăuți, piața Ghica Vodă 3 (fostă a Austriei).

Cernăuți, 5 noiembrie 1919

Traian Brăileanu
Str. Ștefan cel Mare 48
Cernăuți

*Arhiva de Stat a Regiunii Cernăuți, Fond 38, Inspectoratul de Poliție Cernăuți,
105/1919-1920, f.1*

3.

Către

Direcția Poliției

la Cernăuți

În conformitate cu dispozițiunile legii presei am onoarea a vă înștiința că începând cu 18 noiembrie 1919 va apare revista „Cugetări” și anume de cel puțin două ori pe lună. Revista va trata chestiuni politice și științifice.

Editor și redactor responsabil este subsemnatul Traian Brăileanu, domiciliat în Cernăuți, str. Ștefan cel Mare 48 (în curte). Sunt bibliotecar la Biblioteca Universității din localitate, doctor în filozofie și posed dreptul de indigenat la Bilca, județul Cernăuți.

Revista se va tipări la Tipografia universității R. Eckhardt (R. Brull), Cernăuți, Piața Ghica Vodă (fostă a Austriei).

Totdeodată am onoarea a vă aduce la cunoștință că prin prezenta anunțare retrag anunțarea publicării revistei „Scânteia” pe care v-am înaintat cu data de 5 noiembrie 1919.

Cernăuți, în 6 noiembrie 1919

Traian Brăileanu

Str. Ștefan cel Mare 48 (în curte)

Arhiva de Stat a Regiunii Cernăuți, Fond 38, Inspectoratul de Poliție Cernăuți, 105/1919-1920, f.2

4.

Prezidiul Direcțiunei de Poliție

Nr. 92225

Data 9/1919

Privitor la „Scânteia”, foaia periodică „Cugetări” apărea

Rez. I

D-lui Traian Brăileanu

Loco

Str. Ștefan cel Mare

Notificarea d-voastră prezentată în ziua de 12 noiembrie 1919 că

Intenționați a edita o foaie periodică cu titulatura „Scânteia”, „Cugetări” care apare de două ori pe lună având drept scop politică și știință, care va fi tipărită în tipografia universității R. Eckhardt (R. Brull), Cernăuți, piața Ghica Vodă și a

cărei redactor responsabil veți figura d-voastră singur se ia la cunoștință conform legii presei.

Totodată li se atrage atenția că în urma Stării de asediu (ordonanța no. 4 din 13 ianuarie a.c.) cenzura preventivă este introdusă pentru toate imprimatele. Drept aceea veți înainta fiecare număr a foii înainte de apariție Biroului de evidență și presă, Guvernul Țării, etaj II, no. 89 și nu aveți, fără încuviințare, nici să tipăriți, să împărțiți, să expediați sau să vindeți numărul respectiv. La apariția foii veți înainta câte 2 exemplare obligate Biroului prezidial al domnului Ministru delegat la Direcțiunii de Poliție și domnului procuror și afară de acesta conform emisului secretariatului de serviciu pentru afacerile interne no. 13.228 din 10 decembrie 1918 un exemplar Biroului prezidial al secretariatului de serviciu pentru afacerile interne.

Rez. II

Pe o copie de pe rezolvarea T.

Către

- a. Biroul prezidial al Ministrului delegat
- b. Dl. procurori
- c. Administrației impozitelor fiscale
- d. Secretariatului de serviciu pentru afacerile interne
- e. Garnizoana
- f. Biroul de evidență presă loco

Am onoarea a vă înainta copia de față rugându-vă să binevoiți a lua la cunoștință

12/11/19

Indescifrabil

-
- ¹ Traian Braileanu, *Memorii. Statul și comunitatea morală*, edited by Dan Dungaciu, Albatros Publishing House, Bucharest, 2003;
- ² Dan Dungaciu, *Traian Brăileanu. Omul și opera. Trepte către o biografie*, in quoted work, p.12
- ³ Horia Sima, *Mari existențe legionare*, Imago Press, Sibiu, 2000, p.104;
- ⁴ Dan Dungaciu, quoted work, p.12-13;
- ⁵ Horia Sima sustained that in 1919 Traian Brăileanu had an offer to teach at Vienna university, Horia Sima, quoted work, p.106;
- ⁶ Emil Satco, *Bucovina Encyclopaedia*, first volume, Suceava, p. 149-150;
- ⁷ Its initial name was *Scânteia*, see Ioan Cocuz, Matei Hulubei, *Presa românească în Bucovina (1809-1944)*, Suceava, 1991, p.91, see also Ioan N. Oprea, *Bucovina în presa epocii*, vol. 1, *Cernăuți(1811-2004)*, Iași, 2004, p.394;